

Pseudonimul lui NICOLAE BOGZA

8 martie 1910 Blejoi - Prahova-18 noiembrie 1992 București

Cu mulți ani în urmă, când Geo Bogza se studia în liceu, ca un scriitor apreciat, fratele lui mai mic, Nicolae Bogza, cunoscut sub pseudonimul Radu Tudoran, era citit pe sub bănci de aproape toți adolescenții școlari, mai ales prin romanul de aventuri Toate pânzele sus!, pentru că plăcea în mod deosebit.

Criticul literar Florin Manolescu nota în Dicționarul de literatură română, ediția 1979, Editura Univers: „Radu Tudoran publică în 1954 <<Toate pânzele sus!>>, carte care îl va consacra ca pe unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai romanului de aventuri pentru tineret din literatura română. Construit pe schema periplului, <<Toate pânzele sus!>> este un inventar de obiceiuri exotice și marinărești, o suită de întâmplări aventuroase, plasate în cele mai neașteptate medii, și nu lipsite de o autentică vibrație lirică, o carte scrisă pentru a fi înțeleasă de toată lumea...”.

Radu Tudoran (pe numele adevărat, Nicolae Bogza) s-a născut la 8 martie 1910, în comuna Blejoi, județul Prahova, ca al cincilea și ultimul fiu al Elenei Rheia Silvia (n. Georgescu) și al lui Alexandru Bogza, funcționar în marina comercială, apoi antreprenor. Ambii părinți au fost moldoveni la origini. Frații Bogza, în majoritate, au avut înclinații artistice. În afara celor doi scriitori, Alexandru Bogza (nume identic cu cel al tatălui) era muzician. Nicolae Bogza a absolvit Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu în 1930. Apoi a urmat Școala de aviație de la Sibiu (1930 - 1932).

A fost ofițer între anii 1932 și 1938. A debutat ca reporter în 1938 cu un reportaj la revista Lumea românească, pe atunci condusă de Zaharia Stancu, și a colaborat ca prozator la revista Azi, la Evenimentul zilei (redactor), la Curentulliterar, Curentulmagazin, Universul literar, Preocupări literare, Chemarea vremii, Fapta, Timpul, iar în perioada postbelică îl întâlnim la Tomis, Luceafărul, România literară, Ateneu ș.a. Pentru a evita asocierea cu numele fratelui său, Nicolae Bogza va semna cu pseudonimul Radu Tudoran. În 1940 îi apare primul volum de nuvele, Orașul cu fete sărace, iar în 1941 i se publică romanul de mare succes Un port la răsărit, interzis după 1944, reeditat în 1991. În 1943 îi apare al doilea roman, Anotimpuri.

După război, sunt editate romanele: Flăcări (1945) și Întoarcerea fiului risipitor (1947), povestirile pentru copii sub titlul Purcelul care a ajuns boier (1945) și Ferma „Coțofana veselă” (1946). Urmează după 1950 romanele Toate pânzele sus! (1954), Dunărea revărsată (1961) care a primit Premiul Academiei, apoi Maria și marea (1973), Acea fată frumoasă (1975), romanele pentru tineret Ultima poveste (1956), O lume întreagă (1964), Al treilea pol al pământului (1971), cărțile de călătorie Al optzeci și doilea (1966), Oglinda retrovizoare (1971), La nord de noi înșine (1979), Frumoasa adormită (1981) etc. Aproape toate cărțile au fost reeditate în mai multe rânduri, cu modificări. Sub genericul Sfârșit de mileniu apar între 1978 și 1989 șapte romane care formează o frescă a societății românești (Casa d-lui Alcibiade; Retragerea fără torțe; Ieșirea la mare; Victoria neînăripată; Privighetoarea de ziuă; O sută una lovituri de tun și Sub zero grade).

În volumul Orașul cu fete sărace găsim proze ale spațiului închis. Motivul din nuvela care dă titlul volumului va fi reluat în romanul Un port la răsărit, unde se vede un oraș strâns între stepă și limanul Nistrului, fără păduri în jur, cu ierni cumplite și suprapopulat de fete. Majoritatea povestirilor pun în valoare peisajul urban (Momocica, Șase monede albe, Ospăț cu oameni buni), dar și pe cel rural (Gâsca lui Ivan Colesniciuc, Un Crăciun în satul cazacilor).

Aerodromul de la Șura Mică este proza care își plasează acțiunea în Ardeal, iar pe Valea Prahovei va fi dusă narațiunea din Amintiri de acum o mie de ani. Un port la Răsărit ia dimensiunile unui roman în care autorul ne introduce în climatul basarabean, dar și în cel al provinciei și periferiei bucureștene, așa cum ne obișnuisem cu literatura creată de Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Isac Peltz, George Mihail Zamfirescu, Ion Călugăru ș.a.

Orașul de la Vărsarea Nistrului are aspect multietnic, oriental, care trăiește undeva în afara timpului, complăcându-se în promiscuitate. Iată cum un inginer venit de la București, instalat în cea mai bună cameră ce se putea găsi în localitate, începe să se acomodeze cu condițiile locale. Totul pare uniform și cenușiu. Oamenii urmăresc doar succesiunea anotimpurilor. Nimic nu le tulbură monotonia vieții. Prin orașul înzăpezit nu circulă niciun vehicul. Trenul a intrat de voie în gară, străzile sunt pustii, poșta este inexistentă, orașul pare o insulă uitată pe o arcă înțepenită în oceane

nordice.

Oamenii se complac în alcool și desfrâu, lăsând să se producă întâmplări minore. Singurul eveniment are loc la o petrecere nocturnă, când două surori ale unui terorist trecut la bolșevici ademenesc un locotenent într-o luntre, pe Liman, unde este împușcat de fratele lor, în confruntarea cu grănicerii români, pierzându-și viața și una din fete. Crăciunul este evenimentul așteptat tot anul, lumea bună punându-se în valoare la balul de la prefectură. Inginerul bucureștean narează faptele la care ia el însuși parte. Trăiește o idilă de vis cu adolescenta Nadia.

Scriitorul aduce în prim-plan, de data aceasta, poezia romantică a stihilor acvaticе, a frumuseții primordiale a naturii ce nu poate fi învinsă. Povestea celor doi protagoniști este asemănătoare celei din Paul și Virginia, cu un final tragic. Farmecul povestirii este dat de personajul feminin, o adevărată naiadă - zice Perpessicius - evadată pentru scurt timp și-n iatacurile submarine. În următoarele romane, Pompiliu Constantinescu observă tendința lui Radu Tudoran spre o formulă comercială a literaturii create de acesta, într-o carte foioasă și nu una substanțială. Cartea care îl propulsează pe scriitorul de care ne ocupăm este și cea mai cunoscută scriere a sa: Toate pânzele sus! citită de toate generațiile tinere de atunci încoace.

Este o aventură nautică. Goeleta Speranța, condusă de căpitanul Anton Lupan, plutește fără să întâmpine dificultăți până în insulele Sporade. Acolo este atacată de pirăți și o împing pe coasta Africii de unde reușește să se înapoieze în Marea Egee, ca apoi, de bună voie, să plece spre sud, prin Mediterana, până la capătul lumii, în Țara de Foc. Îndeplinirea acestei

misiuni reprezintă un vis dintotdeauna și o obligație morală extrem de puternică față de un vechi prieten, Pierre Vaillant, cu care studiasse ingineria în Franța și cu care plănuiise totul, pentru că bunicul acestuia fusese timonier al vasului expediției lui Charles Darwin, pe nava H M S Begale. Inginerul român și-a făcut rost de oameni cunoscuți și necunoscuți pentru asamblarea unui echipaj nu numai pentru expediție, ci și pentru a-i da viață vasului înainte de plecarea spre sudul Argentinei.

Cei doi prieteni munciseră împreună la construirea drumului de fier la Stambul (Istanbulul de astăzi) până au avut suficienți bani ca să cumpere o goeletă cu două catarge cu care aveau de gând să înceapă misiunea lor aventuroasă. Anton Lupan a rămas la Stambul, în timp ce Pierre Vaillant a plecat spre Brăila cu un transport de marfă, ulei de măsline. După cinci ani, Anton Lupan s-a întors în țară, la Brăila, și verifică dacă a apărut prietenul francez și goeleta lor. Din păcate, L`Esperance nu ajunsese niciodată în port, deoarece fusese atacată de pirați și Pierre fusese luat prizonier. Anton Lupan și echipajul noului vas numit Speranța format din cunoscuții Ieremia, Gherasim și Ismail, plus Miha, Cristea Busuioc, tânăra Adnana și un câine.

De data aceasta goeleta traversează Atlanticul, trece în Pacific prin strâmtoarea Magellan, dar este asaltată de tot soiul de peripeții. Întâmplările sunt palpitate, cu suspansuri, ca în literatura cu pirați. Încântătoare este călătoria în sine, nesfârșită și aventuroasă. Personajele care formează echipajul vor cunoaște de-adevăratele locuri știute din cărți și hărți, descoperă țărâmurile cărora nu li se dăduse importanță mai înainte, se confruntă cu populații necunoscute, cu obiceiuri ciudate, realități nebănuite anterior. Descoperă Istanbulul cu frizeriile, cafenelele și chioșcurile cu bacșișul instituționalizat, cu bazarul, cu palatele și minaretele despre care mai auziseră, dar vor fi surprinși de priveliștile din Țara de Foc care se impun prin viața primitivă. Toate pânzele sus! se situează deasupra întregii proze românești de aventuri, numărându-se totodată printre puțin numeroasele

*Independența
prin Cultură*

scrieri viabile ale obsedantului deceniu.

Fiind un best-seller al epocii, comuniștii au fost determinați să accepte ecranizarea poveștii care încântă și astăzi, deopotrivă, copiii și adulții. Romanul acesta a fost tradus în numeroase limbi de circulație sau de mai modestă răspândire. Radu Tudoran a tradus literatură română mai ales în limbi slave. Următoarele romane ale lui Radu Tudoran par a fi realizate sub dictatul comenzii sociale, și sub tentația de a obține succes de public. Ele nu coboară sub literatură, dar se strecoară pe muchie de cuțit pentru a fi admise de normele ideologice.

Romancierul înfățișează în Dunărea revărsată un șantier naval, însă nu într-o concordanță cu estetica de partid, ci - cum observă S. Damian, - urmărind conflictul social (...) mai ales pe latura sa pitorească, înecând (...) tabloul muncii în valuri de reverie nostalgică, desuetă. Regenerarea morală a unei tinere de origine burgheză se produce în contextul unei activități colective desfășurate în

conformitate cu schema literaturii noi, totul petrecându-se în condițiile ascuțirii luptei de clasă. Scriitorul simte nevoia să realizeze o literatură ce iese din obișnuit și deviază spre lirism, născând astfel situații idilice, romantice sau proprii epicului de senzație prin scene de violență.

Maria și marea este un roman de dragoste în care se observă atmosfera, poezia mării. Un caracter deosebit îl are literatura memorialistică a lui Radu Tudoran. Cărțile de călătorie sunt jurnale datate sau nu, ale străbaterii unor imense teritorii de pe Terra, pe uscat sau acvatice, publicate sub o formă inițială, ca apoi să facă adnotări care să precizeze, să explice uneori anumite situații și să rectifice afirmații greșite sau insuficient fondate. Însemnările comunică experiența de călător a naratorului, o expune în mod spontan și direct, descrie locuri, peisaje, forme de civilizație, opere de artă, simple impresii despre cele văzute, fără a face legătura cu judecăți de valoare consacrate.

În Oglinda retrovizoare, notațiile privesc Italia. Călătorul se manifestă în totală admirație și competență. Vizitează Roma, Veneția, Florența, Milano, Padova, Napoli, Perugia, Verona, Palermo, Catania, Siracuza ș.a. Călătorul, fin observator, își arată sentimentele prin satisfacții ori dezamăgiri, entuziasm sau revoltă, admirație sau manifestări care să ateste dezavuarea. Citind La nord de noi însine află despre elemente din lumea rusă, baltică, scandinavă, nord-vest europeană ori din peisajul finlandez, lapon, norvegian, suedez.

Te edificii asupra tipurilor umane din acele zone, asupra obiceiurilor și mentalităților. Călătoriile fac parte din ființa scriitorului Radu Tudoran. Își extinde cunoașterea asupra teritoriilor Statelor Unite ale Americii. Va străbate lumea de la New-York la San Francisco, de la Seattle la Huston, survolând podișuri și canioane, observând de la înălțime fluviul Mississippi ori Cascada Niagara, rulând pe autostrăzi inimaginabile, poposind în numeroase orașe, precum Las Vegas, Hollywood, la Disney Land... Este atras de rampele de lansare ale navelor astronautice și le vizitează. Zboară și în insula Hawai. Tot literaturii de călătorie îi aparține și așa-zisul roman intitulat Acea fată frumoasă dedicat întinselor spații occidentale din Anglia, Franța, Spania, Elveția, Belgia, Italia, Austria și nord-africane.

Naratorul însoțește un cuplu idilic, după ce trăiește el însuși o poveste de dragoste. Radu Tudoran are și romane destinate copiilor, subintitulate într-o ediție care le cuprinde, drept povestiri vesele pentru cei mici, cu tâlcuri triste pentru cei mari, precum și romane ai căror protagoniști sunt copii, adolescenți sau tineri. De reținut latura educativă. În romanul Al treilea pol al pământului, miraculosul este plasat în realitatea obiectivă, într-o combinație de basm și S. F. Specială este Cronica personală - o istorie a secolului XX, reconstruită pe calea ficțiunii.

Textul se înfățișează ca un fluviu memorialistic, incluzând și autobiografie, dar, în pofida afișării autenticității, principiul pe care este construită cartea este tocmai literaturizarea extremă. Narațiunea urmează cursul istoriei, însă în desfășurarea ei sunt aduse multe surprize. În romanul Flăcări, autorul descrie povestea febrei petrolului din anii 1920, din zona Cămpina, iar în romanul-frescă Sfârșit de mileniu, din care au apărut cele șapte volume, povestea se desfășoară deseori lângă sau în Ploiești. Radu Tudoran rămâne unul dintre cei mai cunoscuți scriitori români de proză, în special, romane.

Cleopatra Luca